

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС
КРЕПОСТНАТА СТЕНА И
КНИГИТЕ

Превод от испански: Румен Стоянов, 1994

chitanka.info

*Той, чиято дълга стена граничи със
скитника татарин...*

Идиотиада, II, 76

Четох в миналите дни, че човекът, наредил съграждането на почти безкрайната китайска стена, бил онзи пръв император Шъ-хуан ди, който също тъй разпоредил да се изгорят всички предхождащи го книги. Че двете обширни операции — петстотинте до шестстотин каменни левги, противостоящи на варварите, както и строгото премахване на историята, сиреч на миналото, — произхождали от една и съща личност и били по някакъв начин нейни атрибути, необяснимо ме задоволи и едновременно обезпокои. Да обследвам причините за тази възбуда е целта на настоящата бележка.

Исторически погледнато, не съществува тайнство в двете мерки. Съвременник на Ханибаловите войни, Шъ-хуан ди, цар на Цин, свел под своя власт Шестте царства и заличил феодалната система; издигнал стената, защото стените били защита; изгорил книгите, защото опозицията ги призовавала, за да възхваляват древните императори. Горенето на книги и издигането на укрепления е обикновена задача на князете; единственото особено у Шъ-хуан ди бил размахът, с който действал. Така се подразбира от някои китаеведи, но аз чувствам, че събитията, които описах, са нещо повече от едно преувеличение или хипербола на изтъркани разпореждания. Да оградиш овощна или зеленчукова градина е нещо обикновено, не и да оградиш империя. Също тъй не е маловажно да искаш най-традиционната от расите да се откаже от паметта на своето минало, митично или истинско. Три хиляди годишно летоброене имали китайците (а в онези години — Жълтият император и Джуан дзъ, Конфуций и Лао дзъ), когато Шъ-хуан ди заповядал историята да започне с него.

Шъ-хуан ди бил изселил майка си поради разпътността ѝ; в неговата сурова справедливост правоверните не видели друго освен безмилостност; Шъ-хуан ди може би е поискал да заличи каноничните книги, понеже те го обвинявали; може би е поискал да премахне

цялото минало, за да премахне един-единствен спомен: безчестието на майка си. (Не другояче един цар в Юдея накарал да избият всички деца, за да убие едно.) Тази догадка е достойна за внимание, ала нищо не ни казва за стената, за второто лице на мита. Шъ-хуан ди според историците забранил да се споменава смъртта и подирил еликсира на безсмъртието, и се укрил в един символичен дворец, състоящ се от толкова стаи, колкото дни има в годината; тези сведения внушават, че стената в пространството и пожарът във времето са били магически прегради, предназначени да спрат смъртта. Всички неща искат да пребъдат в битието си, е писал Барух Спиноза; императорът и неговите магьосници може би са повярвали, че безсмъртието е вътрешно присъщо и че покварата не може да влезе в един затворен всемир. Императорът вероятно е поискал да пресъздаде началото на времето и се нарекъл Първи, за да бъде наистина първи, и се нарекъл Хуан ди, за да бъде по някакъв начин Хуан ди — легендарният император, измислил писмеността и компаса. Според *Книгата на обредите* той дал истинските имена на нещата; също Шъ-хуан ди се възхвалил в просъществували надписи, че всички неща при неговото царуване носели името, което им подходило. Мечтал да основе безсмъртна династия; заповядал на своите наследници да се назоват Втори император, Трети император, Четвърти император и така до безкрайност... Говорих за едно магическо намерение, а би било уместно да се предполага, че издигането на стената и изгарянето на книгите не са били едновременни действия. Това (според реда, който бихме избрали) би ни дало образа на цар, който започнал с разрушаване и после се примирил да съхранява, или на разочарован цар, който разрушил онова, което бранил преди. И двете догадки са драматични, но са лишени, доколкото знам, от историческа основа. Хърбърт Алън Джайлс разказва, че хората, укрили книги, били белязвани с нажежено желязо и осъждани да строят до деня на своята смърт непомерната стена. Тази вест облагодетелства или търпи и друго тълкуване. Навярно стената е била една метафора, навярно Шъ-хуан ди осъдил благоговеещите пред миналото на едно творение, което е тъй обширно като миналото, тъй непохватно и тъй безполезно. Навярно стената е била едно предизвикателство и Шъ-хуан ди си е помислил: „Хората обичат миналото и против тази обич нищо не можем да сторим нито аз, нито моите палачи, но някога ще се появи човек, който

да чувства също като мен, и той ще разруши моята стена, както аз унищожих книгите, и той ще заличи паметта за мен и ще бъде моята сянка и моето огледало, и няма да го знае.“ Навярно Шъ-хуан ди е заградил с крепостна стена империята, защото е знаел, че тя е трошлива, и е унищожил книгите, защото е разбирал, че са били свещени книги, сиреч книги, учещи на онова, което учи цялата вселена или съзнанието на всеки човек. Палежът на книгохранителниците и съграждането на стената навярно са действия, които по някакъв начин се унищожават.

Упоритата крепостна стена, която в този момент и във всички останали хвърля своята мрежа от сенки върху земи, които не ще видя, е сянката на един Цезар, който заповядал най-почтителната от нациите да изгори своето минало; правдоподобно изглежда идеята да ни досегне от само себе си, вън от догадките, които позволява. (Нейното достойнство може да бъде в противоположността на изграждането и разграждането в огромен мащаб.) Обобщавайки предишния случай, бихме могли да направим извода, че *всички* форми имат своята добродетел в самите себе си, а не в някакво предполагаемо „съдържание“. Това би съвпаднало с тезата на Бенедето Кроче — още Патер през 1877 твърдял, че всички изкуства се стремят към положението на музиката, която не е нищо друго освен форма. Музиката, състоянията на щастие, митологията, лицата, изваяни от времето, някои здрачавания и някои места искат да ни кажат нещо или нещо са казали, което не е трябвало да изгубим, или са на път да ни кажат нещо; тази неизбежност на едно откровение, което не идва, е може би естетическият факт.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.